Gados Béla (Maxi) és Pregitzer Fruzsina (Polly) a nyíregyházi előadásban (Ilovszky Béla felvétele)

tesen végig. A produkcióban megjelenő sokféle játékmód, a nemegyszer esetlegesnek ható rendezői megoldások felerősítik az ötletszerűséget. A csakis az adott helyzetben érvényes poénok, az „alkalomnak" vagy épp a színész habitusának, „rögeszméinek" megfelelő megoldások túlságosan hangsúlyosak ahhoz, hogy bármiféle rendezői koncepció markánsan érvényesülhessen. Az előadás zárlata például teljesen más jellegű és hangulatú, mint ami a felütésből következne. Mintha menet közben átalakult volna a műről alkotott kép, a harmadik felvonásban jobbára elégikus hangoltságú, a világ kegyetlenségeit morális elégedetlenséggel és szorongással megjelenítő előadást látunk. És ekkor már nem a mai Kelet-Európa jelenik meg a színpadon, hanem a képzeletbeli, kortalan Anglia: a valódi lovon a színpadra érkező királyi követnek angol zászló van a kezében.

Verebes talán a brechti elidegenítés modernkori megfelelőjeként akarta felléptetni a konferansziét, de a hatás épp ellentétes azzal, amit a szerzőnek a színpadi helyzetet leleplező effektusai céloznak. Brecht kizökkenteni akarja a nézőket, hogy elgondolkozzanak a látottakon, Verebes konferansziéja helyettük gondolkodik, pontosabban fecseg. Közhelyeket, kétes ízlésű poénokat puffogtat arról, amiről el kellene gondolkodnunk, ha valóban mai érvényességű, hatásos előadásban látnánk a darabot. Ugyanakkor a konferanszié állandó megjelenései elszakítják egymástól a songokat és a jeleneteket. Mindez egyrészt teljesen széttördeli a történetet; másrészt az a benyomásunk támad, mintha egy dalest és egy vele párhuzamosan zajló, aprójelenetekből építkező kabaréelőadás szemlélői volnánk.

Az előadás legnagyobb problémája azonban az, hogy nincsenek kidolgozva a jelenetek, a játszmák, a viszonyok, nincsenek igazán kitalálva a szereplők. A legtöbb figura egyetlen gesztussal leírható. (Szerencsés kivételként csak Pregitzer Fruzsina Pollyja említhető.) Nincs megoldva a songok előadásának színpadi helyzete sem. Verebes egyetlen állókép variációiban helyezi el a dalokat: az előtérben áll(nak) a songot előadó szereplő(k), mellettük különféle pózokba helyezkedve a háttérfigurák láthatók (Bibliát tartanak a kezükben, később gyertyát, majd cilindert lengetnek stb.). A színpad mélyén, a zenekar fölötti emelvényen, mint afféle templomi karzaton, a statiszták kórusa helyezkedik el. Egy-két esetben a rendező megmozdítja az állóképet (az *Ágyúdalra* menetelni kezdenek a bandatagok, Polly és Bicska Maxi - Gados Béla - kettőse alatt az emelvényen táncoló párokat látni), de mindez lényegében nem szünteti meg a statikusságot. Bizonyára nem az állóképszerűséget vállalja Verebes azzal, hogy az „állapot" alcímet adta előadásának.

Bertolt Brecht-Kurt Weill: Koldusopera (kaposvári Csiky Gergely Színház)
Fordította: Eörsi István. *Díszlet:* Babarczy László - Gáspár András. *Jelmez:* Cselényi Nóra. *Karmester:* Kerényi Gábor, Hevesi András. *Koreográfus:* Gesler György. *Segédrendező:* Tombor Zsuzsa, Hock László. Játékmester: Znamenák István. Rendező: Babarczy László.
Szereplők: Bezerédi Zoltán, Gyuricza István, Pogány Judit, Némedi Árpád, Ottlik Ádám, Molnár Piroska, Börcsök Enikő, Csapó Virág, Spindler Béla, Karácsony Tamás, Gráf Csilla, Kovács Magdolna, Gőz István, Serf Egyed, Lipics Zsolt, Törköly Levente, Tóth Géza, Csapó György, Lugosi György, Pál Tibor, Kósa Béla, Cseszárik László, Kiss János, Kovács Sándor, Kelemen József, Szula László, Tóth Béla, Lecsó Péter, Gömöri Judit, Megyes Melinda, Lestyán Luca, Szűcs Ágnes, Pálffy Zsuzsanna, Puskás Ibolya, Ébl Helga, Simán Éva, Fekete Katalin, Tóth Ildikó, Tóth Richárd.

Bertolt Brecht-Kurt Weill: Koldusopera (nyíregyházi *Móricz Zsigmond* Színház)
Fordította: Blum Tamás. Hangszerelte: Dékány Endre. *Zenei* vezető: Kazár Pál. *Díszlet-jelmezterv:T.* J. V. I. Stúdió. Rendezőasszisztens: Pankotay Éva: *Rendező*: Verebes István.
Szereplők: Hetey László, Szabó Tünde, Pregitzer Fruzsina, Gados Béla, Várhelyi Dénes, Sándor Júlia, Csoma Judit, Megyeri Zoltán, Korcsmáros Gábor, Venyige Sándor, Bajzáth Péter, Felhőfi Kiss László, Tóth Károly, Szántó Sándor, Lengyel János, Buda Mónika, Király Anita, Kovács Ágnes, Berki Antal.

SZEKRÉNYESY JÚLIA

SZÖVEGHŰEN

DIE DREIGROSCHENOPER

Az utóbbi években fokozódott a Magyarországon élő német ajkúak kulturális igénye. Majd' tíz éve tartanak irodalmi, költői esteket Szekszárdon, a művelődési központban. Az idők során olyannyira kiterebélyesedett ez a tevékenység, hogy ma már Deutsche Bühne néven német nyelvű színház működik a dunántúli városban. A színháznak van ugyan állandó társulata, de létszáma csekély, ezért rend-re vendégművészek közreműködésével állítják ki produkcióikat.

Brecht Koldusoperájára természetes módon találtak rá; széles közönségrétegnek szólhatnak általa. A mű mondanivalója tetszés szerint aktualizálható - illetve „magától" aktuális -, eleven erkölcsi tanulsága van, valamint lendületesnek, szórakoztatónak tekinthető, elsősorban Kurt Weill zenéje révén.

A szekszárdi *Koldusoperát* a német Claudia Nowotny rendezte, elsősorban is szöveghűen. A főbb szerepeket jeles magyar művészek alakítják; olyan színészek, akik németül éppoly biztonsággal játszanak, mint magyarul. Mécs Károly, Dobák Lajos, Schubert Eva német tudása imponáló, magától értetődő tehát, hogy valóban megformálják a darabbéli karaktereket.

Az előadás hangulata kissé régies, hagyományos; minden szöveg úgy szól benne, ahogyan azt Brecht megírta. Valóban úgy: németül minden szó, minden mondat sokkal keményebbnek, szervezettebbnek hangzik, mint a megszokott magyar változatban. Következésképp a produkció súlyosabb, kimértebb, kevésbé könnyed és „slágerszerű"; mintha erőteljesebb volna az iskolamester Brecht jelenléte. Mindez természetesen olyan magyar néző benyomása, aki iskolában, idegen nyelvként tanult németül. Az ilyen nézők száma egyébként jelentős, hisz a Deutsche Bühne nemcsak német ajkúaknak játszik.

A már említett aktualitás: maga a darab. Minden érvényes benne, „egy az egyben." Akik Brecht művét valamiféle mérsékelten szórakoztató tandrámának vélték, mely zene nélkül aligha lenne több száraz szemináriumi tételnél, alighanem meglepődnek: a bűnözés és a bűnüldözés csöppet sem szent szövetsége, az előbbi kifinomult stílusa, az utóbbi pálfordulásai meglehetősen eleven, köznapi valóságnak tűnnek. A rendezés, az előadás egyszerű, drámához tapadó megközelítése számos ponton ezt a valóságosságot hangsúlyozza: például a bankügyletek, a pénzügyi manőverek igencsak emlékeztetnek az útonállás, a rablás struktúrájára.

A szekszárdi *Koldusopera* Mackie Messere, Mécs Károly alkatánál fogva sem tipikus rablóvezér. Finom és tisztes úr, megbízhatónak látszó, jólöltözött, középkorú férfi. Menedzser. De hiszen tudjuk: Mackie már régen nem űzi a rablást mint kétkezi mesterséget...

Mackie múltjának jelentős alakja: Tigris Brown. Egykori katonapajtások ők, veteránjai valamiféle hajdani hősies történetnek. Közös ügyük lényege már rég feledésbe merült, a kollegiális összetartás maradt meg belőle. A bűnöző és a bűnüldöző érdekszövetsége éppen nem rendhagyó, nem különleges, nem is kap speciális hangsúlyt ebben az előadásban; sokkal inkább természetes kötés, mely a két típus közt létezik örökösen és megbonthatatlanul.

A tablóba szervesen illeszkedik a koldus világa. A Peachum házaspár-- Schubert Éva és Dobák Lajos kitűnő kettőse - ezúttal prózaian kispolgári. Akár közalkalmazottak is lehetnének. Tetteik, életvitelük láttán sem sajnálatot, sem felháborodást nem érzünk. Miközben a dolgukat teszik, alkatrészek egy jól működő gépezetben, igen hatásos finálékkal szórakoztatják a közönséget.

A szerelem viszont nem fér bele ebbe a gépiesen és okosan szerkesztett világba. Sem az ábrándos érzés, sem a pőre szexualitás. Talán ez nem tartozik a rendezői koncepcióhoz, mégis úgy tűnik, hogy a prostituáltak is csupán szürke alkalmazottak Mackie elegánsan működő üzleti világában. És bár a *Koldusopera* előadásaiban rendre „ziccer" Jenny és Polly szerepe, itt és most, e szekszárdi verzióban másodlagosak. Mint asszony, mint nő is Schubert Éva Celia Peachumje a legmarkánsabb.

John Gay eredeti *Koldusoperája* háromgarasossá változott Brecht kezében. Ezt a *Die Dreigroschenopert* hozza eredeti nyelvén, elegánsan és szervezetten a szekszárdi társulat.

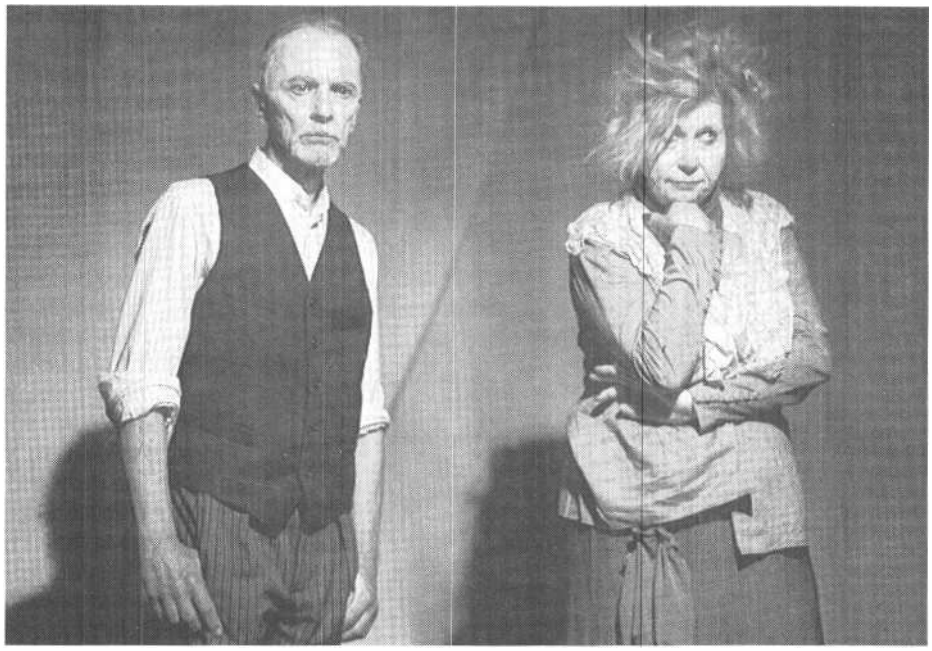

Dobák Lajos (Peachum) és Schubert Éva (Peachumné) a Deutsche Bühne előadásában (Ilovszky Béla felvétele)

Bertolt Brecht-Kurt Weill: Die Dreigroschenoper (Deutsche Bühne)

Musikalische Leitung: Mária Fekete, Gabriella Mollek. *Bühne:* Béla Götz. *Kostüm:* Zsuzsa Borsi. *Regie:* Claudia Nowotny.

Szereplők: Károly Mécs, Lajos Dobák, Éva Schubert, Gabriella Hadzsikosztova, Zoltán Berzsenyi, Angelika Lippe, Kata Fráter, Gábor Sárosi, Balázs Galkó, József Tamási Tóth, Károly Ujlaky, Ferenc Kozáry, László Németh, Frigyes Palóczy, Zoltán Obendorf, Anikó Gruiz, Katalin Karancz, Lilian Török, Éva Glöckner, Zoltán Kéméndi, János Jozifek.

GYÖRFFY MIKLÓS

FORDÍTÓK BRECHTJE

A műfordításról való gondolkodás mindig azzal kezdődik, hogy létezik-e ideális fordítás, és mindig azzal végződik, hogy igen is, meg nemis. Ha egyazon mű két fordítása közül az egyikről azt mondjuk, hogy jobb, minta másik, akkor ebbe kimondatlanul azt is beleértjük, hogy van olyan mérce, amelyhez képest tartjuk jobbnak a másiknál. Ha viszont azt tartjuk szem előtt, hogy az irodalmi mű sajátossága nyelvi formájában rejlik, akkor nyilvánvaló, hogy nincs ideális fordítás, sőt a fordítás egyenesen merénylet a mű ellen: kivetkőzteti formájából. Innen nézve mindegy, hogy a fordítás jobb-e vagy rosszabb.

Mégis vannak fordítások, és vannak olyan fordítások, amelyeket jobbnak tartunk másoknál. Vajon milyen címen?

A fordítások mentsége és jogcíme mindenesetre az lehet. hogy a különböző nyelvek alapelvei, struktúrái és mechanizmusai többé-kevésbé hasonlóak, és hogy az irodalmi művek többé-kevésbé a létező valóságra vonatkoznak. A fordító tulajdonképpen ezen a bizonyos valóságon keresztül emeli át a művet egyik nyelvből a másikba, azaz újraírja, még akkor is, ha ez az újraírás az igazi „íráshoz" képest inkább szolgai másolásnak tűnik. Persze hogy ilyen látszat támadhat egyáltalán, nevezetesen az, hogy a fordítás gépies másolat csupán, azon afeltevésen alapszik, hogy a nyelvek egyazon kulcsra járnak, és akkor már megint ott vagyunk, ahonnan kiindultunk: ahány nyelv, annyiféle kulcs? Vagy van azért valamiféle tolvajkulcs, amely mindegyik zárba jó? Igen is, meg nem is.